

## Andra Rotaru

Premiul revistei **Ateneu**  
la Concursul Național de Poezie  
și interpretare critică a operei  
eminesciene „Porni Luceafărul...”,  
Botoșani – Ipothești, 10-11 iunie 2005

## Zumzet inuman

Mi-e frică și înțelesul nu-l descopăr azi  
S-a ascuns din calea eliberării  
Trupului de om.  
Stă pe pajiștea așteptării  
Precum un cal de fier –  
Măruntaie îmi penetrează  
Simțul  
Deșteptare.  
Nu-i aud glasul  
Imagine de porțelan  
Încrustată în visul de copilărie  
Îl redescopăr acolo  
Cu nechezare brutală.

Tot universul din care culeg  
Figuri de ceară stă aplecat  
Deasupra mea  
Îngână furibund  
Ceva din care nu știu  
Câtă forță are incantația lumească  
De a mă ține departe  
Din calea înnegurată de om  
Scos în calea omului.

## Senectute

S-a schimbat de ieri brățara care înconjura  
Ca un rid putrefacția din jurul  
Cărnii arsă pe rug, înmuiață  
În saliva de pestilență văratecă  
Dulce  
Soc revărsat prin terase de jazz  
Mai puțin crude decât  
Sunetul toropit al metodei de izgonire.

În jur se desprind cuvinte  
Scrise cu mâna în noroiul  
Prin care sapi fără milă propria  
Cruciadă de zahăr tos  
În rime galbene, rămă prinsă ușor  
În acul care ar rămâne singur  
Dacă nu l-aș înfige în brațul ars de soare  
Mușc.

## Aerat

Am pe mâini fluturi  
Ce se desprind cu mers legănat  
Din platoșa mea de carne.

Se izbesc unii pe alții,  
Caută puteri mai noi decât ei înșiși,  
Și locuri primitoare.

Pe unii dintre ei îi știu bine  
Sunt vecinii mei de apartament,  
Se înmulțesc la fiecare oră cu soare.

Sunt ochii ce pândesc dinlăuntrul meu  
Pierderea tinereții.

Dacă aș omorî unul, aș rămâne  
Came putredă, cu miros iveriu.

Și acesta s-ar schimba într-un drum  
Fără țintă,  
Cu ochii orbi.

Le-aș da denumiri exotice,  
Mi-ar aduce aminte  
Plecarea de acasă.

Ar obosi căutându-mă  
Și s-ar ține pe propriile picioare.

Unul ar avea tentacule,  
Iar în unul ar sta briza gata să disipe  
Realul.

## Avatarul enescian

O relectură a mitului lui Oedip, dublată de o nouă audiență a operei lui George Enescu, poate conduce către noi revelații, la descoperiri în spiritul „operei deschise” a lui Umberto Eco. Desigur, anul 2005 a prilejuit multiple invocări ale marelui creator – ca *An Enescu*, dar nicio dată nu este prea târziu pentru repotențări interpretative.

Enescu tratează mitul inițial al lui Oedip prin prisma simbolisticii spiralei, ca structură deschisă, al cărei ax permite multiple polivalențe ale aceleiași evoluții. Creația sa se deschide unor cercuri evolutive, care-i permit protagonistului să revină spre final la „locuri comune”, însă investite, de fiecare dată, cu noi valențe. Aceste trepte, ce marchează evoluția lui Oedip, coincid cu cele ale demnității: Sfinxul, locasta și Antigona. Dacă Sofocle atribuia acestor personaje rolul unor declanșatori coroborați ai tragediei din final, compozitorul român le atribuie semnificația unor marcaje obligatorii în traseul spre autocunoaștere al eroului masculin. Înțelegând prin creația lui Enescu locul întâlnirii a două concepții complementare existențiale – aceea occidentală cu cea orientală, devine evident filonul autohton care configurează feminitatea prin tipare abstracte, generalizatoare. În cultura populară românească, Constantin Noica asocia naturii feminine atributul „de-a nu avea întotdeauna contur uman definit, de-a fi o esență, ceva de ordin general. „Cuplurile simbolice *Bărbat – Femeie* cu care se identifică, rând pe rând, Oedip, sunt, de fapt, o reiterare a mitului primordial adamic. Aici, însă, feminitatea se definește polivalent, prin tripticul de mai sus. Dacă *Bărbatul-Oedip* se identifică figurii cuceritului, virilității, solarității, *Femeia* se definește prin naștere și moarte, maternitate și filiație, fiind, mai degrabă, o potențialitate ce se cere exploatată de prezența masculinului.

Deși în română cuvântul „Sfinx” este de genul masculin, nu întâmplător asociem acest personaj cu o etapă a feminității, obligatorie devenirii lui Oedip. În cultura greacă antică, acestuia îi erau atribuite valențe feminine, dovadă fiind și descrierea pe care i-o face Sofocle: cap de femeie, corp de câine, coadă de șarpe, gheare de leu, aripi de pasăre. Concentrând atâtea elemente animale, dar și umane, Sfinxul devine simbolul naturii, dar și a destinului, prin rolul jucat în operă. Întâlnind-o pe Hecate la răscruce, la început, acesta îi releva cele trei înfățișări ale feminității – aceasta dintâi, prin atributele Sfinxului, confirmând-o pe aceea a *Naturii*. Răspunzând corect la întrebările *Firii*, *Om*-Oedip își proclama supremația orgolioasă asupra macrocosmosului. Asimilându-se posturii de cuceritor, protagonistul se revendică și aceleia de stăpân al microcosmosului – *Cetatea*. El intră ca un cuceritor în Teba, asumându-și condiția de stăpân peste orânduirea lumească, peste „lumina exterioară”, căzând astfel în capcana trufiei întinsă de Sfinx.

locasta, care-i devine soție după omorârea tatălui, prilejuieste accesul masculinului la originile vieții, surse ale puterii și victoriei *Bărbatului*. Soție și mamă, locasta reunește energiile pozitive și negative ale *Femeii*. Soție a lui Oedip, locasta îi permite accesul în instinctual, în acel spațiu al carnalului ce lasă loc manifestării simțurilor. Ea permite intrarea deplină a *Omului* în *Istorie*, catalizând, prin acesta, și forțele obscure ale sorții. Păcătuind profund prin sfidarea *Naturii*, a Sfinxului, Oedip se delimitează de condiția sacră a masculinului ca receptacul al energiilor dinamizatoare. Optând pentru accesul în profan, fie și involuntar, prin crima paternă, Oedip lasă loc „fluxului haotic și periculos al lucrurilor” (Mircea Eliade – *Nostalgie des Origines*, pag.8). Astfel, ciuma din cetate denotă incapacitatea *Omului* intrat în *Istorie* de a trăi pașnic alături de *Natură*, ci numai ca exploatator al acesteia. Oedip află, prin aceasta, că postura de rege presupune asumarea responsabilității majore a legiuitorului. El nu se poate sustrage vitregiilor *Istoriei*. Este momentul adevărului, punct culminant ce coincide cu sinuciderea locastei. Femeia își asumă prima condiția de unealtă a destinului, recâștigându-și prin moarte statutul inițial de *Mamă*. Gestul său echivalează cu ruperea căsătoriei adulterine, singura opțiune de abolire a *hybrisului*. *Femeia-mamă* îl apropiase pe *Bărbat* de teluric, de matca făuritoare a vieții și de mormânt, deopotrivă. Din acest punct de vedere, se remarcă existența unei forme de prizonierat la care a fost obligat omul inițial și pe care o reiterează simbolic Oedip: a vieții în lume, ciclul nașterii, căsăto-

riei și morții, în și prin femeie. După Paul Dies, în *Le symbolisme dans la mythologie grecque*, căsătoria eroului tragic cu propria mamă trădează „un atașament excesiv pentru pământ”. Pământul a fost asociat dintotdeauna cu profanul, cu căderea în visceral, aceasta fiindu-i fatală celui ce și-a sfidat inițial condiția sacră. Conștientizând semnificația deplină a sinuciderii locastei, Oedip își smulge ochii, interzicându-și astfel vederea soarelui. Gestul echivalează cu renunțarea la carnal, la sangvinic, la „ochii exteriori”. Din acest moment, protagonistul pășește într-o altă dimensiune spirituală, ce implică un alt tip de cunoaștere. Orbirea este asociată de civilizațiile antice cu accesul spre statutul de vizionar. Zeului vedic Indra, prin refuzul său de a privi frumusețea femeii, îi apar peste o mie de ochi, ca semn de refulare. „Pedeapsa” survine, așadar, unei dorințe de sustragere a masculinului de a-și găsi implicarea prin unirea cu *Femeia*. Atena, patroană a înțelepciunii, își rezervă dreptul de a le cauza orbirea celor ce-o surprind scâldându-se – este cea ce i se întâmplă și personajului lui Sofocle, Tiresias. Cruda răzbunare își demonstrează însă ambivalența, prin căpătarea dreptului de a accede la împlinirea spirituală. Exploatând acest filon mitologic, Enescu nu își propune să-l pună pe Oedip sub semnul unei autoflagelări. El investeste acest moment crucial din opera sa cu semnificația unei sublimări a remușcării, cu aflarea căii către lumina interioară. În tragedia lui Sofocle, smulgerea ochilor echivalează cu respingerea adevărului, expresie a disperării paroxistice, refulare a vinei. Abia mai târziu, după parcurgerea căii suferinței alături de Antigona, Oedip cel inițial își găsește resemnarea. Compozitorul român încarcă acest act extrem cu valențele unei opțiuni independente de voința divină: renunțarea la aparență pentru a accede la o realitate secretă, mai profundă. Eroul tragic antic se supunea, însă, dorinței zeilor, parcursul sau excluzând arbitrariul. De altfel, și construcția dramatică a tragediei presupunea coexistența a două elemente obligatorii: *hamartia* - necunoașterea adevăratei condiții a protagonistului, și *hybrisul* - greșeala, ambele antrenând sfârșitul fatal. Concepția antică asupra eroului tragic precizată de Aristotel în *Poetica*: „cineva ce nici nu se deosebește de ceilalți prin virtute ori dreptate, nici nu ajunge în nenorocire din răutate sau josnicie, ci din pricina unei greșeli”. Enescu transcende statutul personajului antic, responsabilizând umanul și prin semnificația orbirii, asociată unui privilegiu dobândind prin sacrificiul renunțării. Dacă Atena îi luase vederea lui Tiresias pentru a-l pedepsi pentru îndrăzneala sa, Oedip devine *Zeul-Om*, salvându-se. Întregind spirala feminității, Antigona își configurează statutul prin aceea că ea își asumă rolul călăuzii tatălui său orb. Devine, prin aceasta, mediatore a cunoașterii launtrice pe care o alege *Bărbatul*. Dacă Sfinxul reprezenta o ipostaziere a *Naturii*, iar locasta – *Soția* și *Mama*, Antigona este *Fiica*. Rolul său se definește tot prin raportare la statutul masculinului, ea indicându-i acestuia calea de sublimare a carnalului și de esențializare spirituală. Ea îl reintegrează pe Oedip *Naturii*. Prin ereditate, ea devine un *alter ego* mai pur al eroului. Relația spirituală pe care o menține cu *Bărbatul-Oedip* face din ea o pavăză în fața Eryniilor, duhuri răzbunătoare ale pământului. Ea întruchipează ideea pură, abstractă, transcendere prin filiație a instinctului și mediatore a universului. Devine o îmblânzitoare a demoniacului stărnit în *Om* de jubilația carnalului și a trufiei. Această capacitate transfiguratorie a *Fiicei* intermediază transcenderea tatălui. Cei doi se disociază în final confruntării simbolice dintre Teseu și Creon. Aceasta se confundă cu efortul smulgerii din coordonatele *Istoriei*, spre a se reintegra în *Mitologie*. Marcând o spirală a feminității într-un triptic vocațional, Sfinxul, locasta și Antigona dinamizează traseul protagonistului, provocându-i revelațiile succesive și definindu-i destinul. Paradoxal (sau nu) este faptul că omul modern regăsește, în existența sa, aceleași ipostaze ale feminității, esențiale în devenirea sa.

Alina PISTOL